

*Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej w dokumentach**

Piotr Syczak
<https://orcid.org/0000-0001-8358-7123>

W 2018 roku oprócz stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości, miało miejsce kilka innych rocznic (np. stulecie praw kobiet w Polsce), jedną z nich były obchody sześćdziesięciolecia tzw. wydarzeń marcowych. W związku z rocznicą tego wydarzenia na Politechnice Gdańskiej odbyła się konferencja „Marzec 1968 w Gdańsku” (szczegóły PG 2018), wydano także zbiór tekstów pokonferencyjnych (Nurek 2018). Ponadto ukazały się: *Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej oczami uczestników*, pod redakcją Katarzyny Konieczki (2018), oraz recenzowany zbiór testów źródłowych (*Marzec 1968 na Politechnice ...*, 2018)¹.

Recenzowana praca składa się z: wstępu (s. 27–41), dokumentów (s. 43–631); wykazu skrótów (s. 632–635) oraz indeksu osób (s. 638–647). Jej autorami są dr Daniel Gucewicz (pracownik IPN, do niedawna Oddziałowe Archiwum IPN Gdańsk, obecnie Oddziałowe Biuro Badań Historycznych w Gdańsku, zajmujący się historią Gdańska i regionu po 1945 roku, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów Kościoła katolickiego) oraz Piotr Abryszeński (pracownik Europejskiego Centrum Solidarności, doktorant przygotowujący pracę na temat Politechniki Gdańskiej w latach 1968–1990).

Autorzy wyboru recenzowanych źródeł postawili przed sobą ambitne zadanie: oprócz poszerzenia stanu wiedzy na temat marca 1968

* *Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej w dokumentach*, 2018, wstęp, wybór i opracowanie Piotr Abryszeński i Daniel Gucewicz, Gdańsk – Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Gdańsku, ss. 648.

¹ Pierwotnie testy źródłowe miały stanowić uzupełnienie zbioru relacji, jednakże po wstępnej kwerendzie zrezygnowano z tego zamiaru i wydano je osobno (*Marzec 1968 na Politechnice... 2018: 27*).

w Gdańsku² chcą także: „(...) aby grono odbiorców niniejszego tomu nie ograniczało się jedynie do zawodowych historyków i pasjonatów dziejów Gdańska” (2018: 27). Aby osiągnąć drugi z wymienionych celów, trzeba dobrać ciekawe z punktu widzenia nie tylko pasjonata dziejów Gdańska materiały oraz przedstawić je w odpowiedni sposób (objaśnienia wszelkich niejasności w tekście źródłowym: skróty, biogramy itp.).

Abryszeński i Gucewicz w niniejszym zbiorze 283 tekstów źródłowych wykorzystali materiały³ znajdujące się w: Oddziałowych Archiwach IPN w Warszawie (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych), Gdańsku (Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Gdańsku, Prokuratura Wojewódzka w Gdańsku), Katowicach (WUSW w Katowicach), archiwum zakładowym Politechniki Gdańskiej (teczka: sprawy marcowe; teczki osobowe studentów i pracowników oraz protokoły Senatu). Kwerendę uzupełniającą przeprowadzili w: Archiwum Akt Nowych (KC PZPR), Archiwum Państwowym w Gdańsku (KW PZPR w Gdańsku) oraz oddziale gdyńskim (Komitet Uczelniany PZPR przy PG, Komitet Dzielnicowy PZPR Gdańsk-Portowa, KD PZPR w Gdańsku-Wrzeszczu). Ponadto teksty źródłowe zostały wzbogacone o materiały udostępnione przez uczestników zdarzeń i przedruk odezwy *Do młodzieży akademickiej Wybrzeża* z dnia 20 marca 1968 roku, który ukazał się na łamach „Dziennika Bałtyckiego”. Wszystkie teksty z wyjątkiem trzech (nr 48, 114, 129) są zaprezentowane w kolejności chronologicznej.

Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej w dokumentach otwierają teksty nr 1 i 2 (s. 45–49) ze stycznia 1968 roku dotyczące spraw pracowników PG: prof. Damazego Tilgnera oraz dr. Zbigniewa Wiśniewskiego. Natomiast dwa ostatnie teksty (s. 620–631) z grudnia 1970 dotyczą osób, które mogą być wrogie wobec władzy ludowej.

O znaczeniu, jakie przywiązywano do wydarzeń marcowych w Gdańsku, może świadczyć zakres środków, jakie użyły służby PRL do inwigilacji. Jedną z nich był podsłuch rozmów telefonicznych, o czym świadczy wyjątkowy dokument nr 44 (s. 124–126), z którego można się dowiedzieć o informacjach przekazywanych przez studentów pomiędzy sobą (np. informacja o zmuszeniu rektora do wydania 200 legitymacji studenckich). Inną, nielegalną, metodą było czytanie prywatnej korespondencji (dokumenty nr 1 i 2). Ponadto korzystano z kontaktów operacyjnych, osób zaufanych, pomocy obywatelskich. Wykorzystywano także rozmowy zasłyszane przez pracowników instytucji państwowych.

Oprócz tekstów przedstawiających przebieg wydarzeń, odezwy itp. w recenzowanej pozycji można znaleźć informacje dotyczące wielu ciekawych zagadnień. Jednym z nich, który został poruszony w zaprezentowanej dokumentacji, była kwestia wpływu władz na studentów. Odbywało się to głównie drogą: rozmów profilaktycznych,

² Marzec 1968 roku na terenie Gdańska ograniczał się głównie do działalności studentów Politechniki Gdańskiej. Na ten temat pisali m.in.: o wydarzeniach w Trójmieście Marek Andrzejewski (2008), natomiast perspektywę ogólnopolską przedstawił Jerzy Eisler (2006).

³ Należy zaznaczyć, że materiały zgromadzone w zasobie gdańskiego archiwum IPN dotyczące osobowych źródeł informacji zostały zniszczone w 99%, natomiast dotyczące spraw operacyjnego rozpracowania w 86% (*Marzec 1968 na Politechnice...* 2018: 30).

komisji dyscyplinarnych, spraw sądowych. Osobną kwestią było wpływanie poprzez stypendia. I tak w dokumencie z 23 marca sporządzonym po spotkaniu z pomocą operacyjną „Wojtek” (dokument nr 135: s. 298), można znaleźć informacje, że do uspokojenia panującej atmosfery przyczyniło się podniesienie stypendium z 400 do 500 zł. Natomiast po zakończeniu ówczesny rektor PG prof. Stanisław Rydlewski, chcąc uzależnić stypendia od postawy propaństwowej i prospołecznej, mówi: „Omawiając rolę wychowawczą stypendiów, reprezentuję stanowisko, że stypendium tak państwowe, jak i fundowane nie jest czynnikiem wychowawczym młodzieży. (...) A zatem należałoby utrzymać stypendium fundowane i stypendia państwowe w pewnym rozwarciu widełek i przyznawać, po spełnieniu tych formalności, najniższe stypendium w rozwarciu widełek, natomiast tę górną różnicę pozostawić uczelni, aby miała element do wychowania młodzieży za dobrą postawę społeczną, za dobre wyniki w nauce itd.” (dokument nr 212: s. 485). Ponadto starano się odbierać lub obniżać studentom przyznane stypendia.

Stosowano także inną metodę dyscyplinowania studentów – listy z informacją wysyłane do rodziców. W zbiorze omawianych tekstów źródłowych można znaleźć informacje o genezie tego działania, wzorze listów oraz konsekwencji ich wysłania. Kwestia ta pozwala rzucić światło na to, jak władza ludowa widziała rolę części przyszłej elity intelektualnej kraju – jak kogoś, kogo trzeba dyscyplinować, a zarazem bezwolnych wykonawców poleceń przychodzących z centrali, którzy nie mają prawa mieć własnego zdania. Z tą kwestią związana jest sprawa roli szkolnictwa wyższego, jaką PRL przewidział: całe szkolnictwo pomaturalne miało przede wszystkim wychować przyszłych obywateli, a w dalszej kolejności uczyć krytycznego myślenia i zapewniać specjalistyczną wiedzę.

Inną ciekawą kwestią, o której wzmianki można znaleźć w zbiorze omawianych tekstów, jest kwestia „psychozy syjonistycznej” oraz szukania winnych zająć marcowych. O czym może świadczyć między innymi fragment „Biuletynu Informacyjnego” nr 6 KW MO: „Postawa obrońców sądowych narodowości żydowskiej jeszcze raz wyraźnie potwierdza tło zająć i kto te zająć inspirował. Potwierdza to równocześnie, jak szerokie koła zatoczyła w naszym kraju działalność syjonistyczna i antypolska określonych kół nacjonalistów żydowskich” (dokument nr 85: s. 211).

Są to oczywiście wybrane przykłady tematyki znajdującej się w publikacji *Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej w dokumentach* (2018). Autorzy, przygotowując tę pracę, dokonali właściwego doboru tekstów, które nie tylko przybliżają same wydarzenia marcowe, ale i przedstawiają czytelnikowi szeroką panoramę i kontekst tego zdarzenia.

Niestety, niniejsza praca nie jest wolna też od błędów. W dokumencie nr 6 w przypisie dolnym jest a zamiast a-a, do podobnego przeoczenia doszło w dokumencie 250, gdzie podano przepis dolny f, nie umieszczając go w tekście. W kilku miejscach autorzy tego zbioru tekstów źródłowych umieszczają wyczerpujące informacje, natomiast w innych nie prostują nieprawidłowych informacji, np. (skupiając się na wątku

kolejowym): w ramach kolei miejskiej (obecnie SKM trójmiasto) funkcjonował tylko dworzec w Gdyni (Gdynia Dworzec Podmiejski), natomiast nie było go na przystankach: Gdańsk Stocznia, Gdańsk Politechnika. Ponadto należy zauważyć, że do 2001 r. istniała stacja o nazwie Gdańsk Politechnika PKP, a nie Gdańsk Politechnika SKM, nie było także nigdy linii kolejowej: Gdańsk Główny – Wejherowo. Istniał Przystanek Gdynia Wzgórze Marcelego Nowotki, a nie Wzgórze Nowotki. W dokumencie nr 40 (s. 119) pojawia się skrót WIOF, który nie został rozwinięty ani w tekście, ani w wykazie skrótów.

Tym co może wpłynąć na utrudniony odbiór tekstów źródłowych są następujące kwestie: brak objaśnień, jak nazywają się obecnie nieistniejące ulice: Leczkowa, Hubnera, Karola Marksa oraz niepodanie, że w Domu Prasy miały siedzibę „Dziennik Bałtycki” i „Wieczór Wybrzeża”. Ponadto, dla ułatwienia odbioru, warto by było dodać mapę Gdańska-Wrzeszcza, Starego i Głównego Miasta z zaznaczonymi miejscami wydarzeń. Natomiast, moim zdaniem, najpoważniejszym uchybieniem recenzowanej pracy jest brak podstawowych informacji o bohaterach zdarzeń marca 1968 roku w Gdańsku. Co można było zrobić w postaci aneksu zastępującego wykaz osób.

Pomimo zaprezentowanych uchybień uważam, że omawiany zbiór tekstów źródłowych stanowi istotne uzupełnienie wiedzy na temat tych zdarzeń i może być np. wykorzystany w szkołach średnich jako materiał uzupełniający. Ponadto dla uczestników tych zdarzeń może stanowić materiał porządkujący ich wiedzę.

Bibliografia

Andrzejewski M., 2008, *Marzec 1968 w Trójmieście*, Warszawa – Gdańsk: Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Eisler J., 2006, *Polski rok 1968*, Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Konieczka K. (red.), 2018, *Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej oczami uczestników*, Gdańsk – Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział w Gdańsku.

Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej w dokumentach, 2018, wstęp, wybór i opracowanie: P. Abryszynski, D. Gucewicz, Gdańsk – Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział w Gdańsku.

Nurek M. (red.), 2018, *Marzec 1968 w Gdańsku*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

PG 2018, <https://pg.edu.pl/marzec68> [dostęp: 17.02.2019].

Biogram

Piotr Syczak – doktorant na Wydziałowych Doktoranckich Studiach Historii, Historii Sztuki i Archeologii. Jego zainteresowania badawcze obejmują: historię najnowszą Polski, historię lokalną, dzieje i funkcjonowanie szkolnictwa wyższego, historię transportu i sportu.